

4+4+4 EĞİTİM SİSTEMİ

YENİ ANAYASA'DA
DİNİ KURUMLAR
DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

İSTEĞE BAĞLI DİN EĞİTİMİ

e
ensar
vakfı

- 4+4+4 EĞİTİM SİSTEMİ
- YENİ ANAYASA'DA
DİNİ KURUMLAR
DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ
- İSTEĞE BAĞLI DİN EĞİTİMİ

İSTANBUL 2012

ÖNSÖZ

Ülkemizin demokrasi, insan hakları, hak ve özgürlükler gibi birçok alanda olumlu gelişmeler kat ettiği bir dönemden geçiyoruz. Özellikle eğitim öğretimle ilgili yapılmak istenen kanun değişiklikleri ile Türkiye'nin yeni bir anayasa hazırlama sürecinde olduğu bu günlerde bir sivil toplum kuruluşu olarak kendi uzmanlık alanımıza giren hususlarda değerlendirme ve önerilerimizi ilgili paydaşlar ve kamuoyu ile paylaşmayı önemli görüyoruz.

Ensar Vakfı, kurulduğu günden itibaren insanımızın ilmi, fikri ve ahlaki gelişimini hedefleyen ve ülkemiz insanının kalitesini artırmak için hizmet yürüten bir kurumdur. Vakfımız son yıllarda faaliyetlerini daha da verimli ve etkili hale getirmek için bir alanda uzmanlaşmayı tercih etmiş, din ve ahlak eğitimi ile değerler eğitimi konusunu ulusal ve uluslararası düzeyde kendisine konu edinmiştir. Vakfımız uzman olduğu alanda teorik ve pratik çalışmalar yapmayı, bu alanda araştırma yapanları desteklemeyi, öğretmen ve öğretmen adayları ile üniversite öğrencilerine eğitim desteği sağlamayı, çalışma çerçevesi içine giren konularda bilgi ve verilerin toplandığı bir merkez olmayı amaçlamaktadır.

Bu çerçevede; elinizdeki metinde ilk olarak çağdaş ve gelişmiş ülkelerin uygulama ve deneyimleri doğrultusunda eğitimde yeniden yapılanma ihtiyacı, öğrencilerin gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları ile uyumlu bir eğitim kurgusu, eğitimde fırsat eşitliğini sağlayacak düzenlemeler vb. hususları içeren, kamuoyunda 4+4+4 olarak bilinen *"İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi"*ne dair görüş ve önerilerimize yer veriyoruz.

İkinci olarak, Türkiye'de uzun yıllardır meşruiyeti bağlamında tartışılan, daha çok siyasi ve ideolojik bakış açılarının hakim olduğu bir atmosferde ele alınan mevcut anayasanın 24. Maddesinde örgün din eğitimi kapsamında yer alan *"Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri"* ve *"İsteğe Bağlı Din Eğitimi"* ile yaygın din eğitim ve hizmetleri alanında faaliyet gösteren *"Diyanet İşleri Başkanlığı"* meselesinin, demokrasi, toplumsal talepler, hak ve özgürlükler gibi birçok alanda normalleşmenin yaşandığı bir süreçte yeni anayasa çalışmaları bağlamında ele alınmasının gerekliliğine inanarak, atılması gereken adımlar hususunda kurumsal görüşümüzü paylaşıyoruz.

Saygılarımla...

Av. İsmail Cenk Dilberoğlu

Ensar Vakfı

Mütevelli Heyeti Başkanı

ÖZET

Elinizdeki metin, birbirleriyle ilişkili üç ayrı rapor ve bilgi notunun bir araya getirilmesinden meydana gelmiş bir çalışmadır.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Hakkında Bazı Değerlendirme ve Öneriler başlıklı rapor Ensar Vakfı'nın söz konusu kanun teklifi ile ilgili görüş ve önerilerini içermektedir. Buna göre; ülkelerin, çağın gerektirdiği şekilde birçok alanda olduğu gibi eğitim sistemlerinde de değişiklik ve güncellemelere gitmesi ve bu konuda yatırım yapması son derece doğal ve gerekli bir durumdur. Demokratik yollarla iktidara gelmiş bir hükümet döneminde, ülkenin hemen hemen her alanda normalleşme yaşadığı bir süreçte eğitimle ilgili sorunların çözülmesi adına atılan bir takım adımlar ve bu çerçevede bu kanun değişikliği önerisi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Kanun teklifinde ifade edilen zorunlu ve kesintisiz eğitimin, kesintili veya kademeli olarak uygulanmasına dönük değişiklik niyeti de, büyük bir toplumsal talebe karşılık gelmektedir. Ayrıca zorunlu eğitimin kademeli olarak 8 yıldan 12 yıla çıkarılacak olması gençlerin daha fazla eğitim almasına fırsat vereceği için önemli görülmektedir.

Yeni Anayasa'da Dini Kurumlar, Din Eğitimi ve Öğretimi başlıklı rapor ile İsteğe Bağlı Din Eğitimi başlıklı rapor ise Türkiye'de Diyanet ve din eğitimi ve öğretimi konularına dair Ensar Vakfı'nın yeni anayasa çalışmaları çerçevesinde hazırlamış olduğu görüş ve önerilerinden oluşmaktadır. Buna göre; Türkiye'de uzun yıllardan beri din-devlet ilişkileri tartışmalarının merkezinde yer alan bir kurum olmakla birlikte, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın toplumda sağlıklı bir din anlayışının gelişmesine, din hizmetlerinin kamu düzenini bozmayacak şekilde yerine getirilmesine, toplumsal birlik ve bütünlüğe, barış ve huzura önemli katkılar sunduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Bu nedenle yeni Anayasa bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın anayasal bir kurum olarak muhafaza edilmesi son derece önemlidir. Bununla birlikte kurumsal yapı olarak görevlerini mevzuat çerçevesinde özgürce yapmasına mani olmayacak şekilde düzenlenmesine özen gösterilmeli ve söz konusu düzenleme sürecinde, toplumun farklı kesimlerinin dile getirdikleri Diyanet'in daha kuşatıcı olması gerektiğine yönelik talepler kesinlikle dikkate alınmalıdır.

Din eğitim ve öğretimi konusunda ise, yeni anayasada yapılacak düzenlemelerde zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi içeriği yenilenerek varlığını devam ettirmekle birlikte, buna ilave olarak okullarda isteğe bağlı din eğitimine ayrıca yer verilmelidir. İlki, dinler hakkında bilgi aktarımı amaçlı bir kültür dersidir. İkincisi ise din eğitimi almak isteyenler için sunulan tercihe bağlı bir imkândır. İsteğe bağlı din eğitimi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda uygulanmalı, pedagojik formasyon sahibi fakülte mezunlarınca verilmeli ve ücretsiz olmalıdır. Toplum birleştirici bir din eğitiminin isteyenlere devlet tarafından okullarda verilmesi, bunun sağlıklı ve kontrolsüz ortamlara bırakılmasından daha fazla tercihe yakındır. Söz konusu uygulama ile birlikte isteğe bağlı "İslam Din Eğitimi" ya da "Alevilik Din Eğitimi" gibi alanlara yönelik seçmelik ders paketleri oluşturmak mümkündür.

4+4+4 EĞİTİM SİSTEMİ

İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ HAKKINDA BAZI DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER (4+4+4 EĞİTİM SİSTEMİ)

AK Parti Meclis Grubu tarafından 20 Şubat 2012 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulan ve üzerinde hararetli tartışmaların yapıldığı, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 3308 sayılı Mesleki Eğitimi Kanunu ile 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununda değişiklik öngören “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” teklifi hakkında Ensar Vakfı olarak bazı değerlendirme ve önerilerimizi kamuoyu ile paylaşıyoruz.

Bilindiği üzere 16.08.1997 tarihli ve 4306 sayılı Kanunla Milli Eğitim Temel Kanununa getirilen değişiklikler sonucunda zorunlu eğitim süresi 8 yıla çıkarılmakla birlikte bu eğitimin “kesintisiz” olması öngörülmüş ve günümüze kadar bu şekilde uygulanmıştır. Bugün geline nokta kesintisiz olarak uygulanan bu eğitim; eğitimde fırsat eşitliği, çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını karşılama düzeyi, uluslararası uygulamalara uygunluğu vb. boyutlarda birçok problemler üretmiştir.

Kanun değişikliğine gerekçe olarak; ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimi ile beraber ortaya çıkan değişim ihtiyacı, öğrencilerin gelişim özellikleri ve ihtiyaçları ile uyumlu olmayan bir eğitim yapısının ortaya çıkardığı sakıncalar, çağdaş ve gelişmiş ülkelerin uygulama ve deneyimleri doğrultusunda eğitimde kademelendirmeyi tercih etmeleri, kırsal kesimde kesintisiz eğitim nedeniyle pek çok okulun işlevsiz kalması, küçük yaşlardan itibaren çocukların yatılı bölge okulları veya taşınalı eğitim nedeniyle ciddi sıkıntılar yaşamaları, kesintisiz eğitimle birlikte uygulanan katsayı engeli nedeniyle mesleki eğitimde yaşanan sorunlar vb. hususlar zikredilmektedir.

Ülkelerin çağın gerektirdiği şekilde birçok alanda olduğu gibi eğitim sistemlerinde de değişiklik ve güncellemelere gitmesi ve bu konuda yatırım yapması son derece doğal ve gerekli bir durumdur. Eğitim sistemlerinin bir toplumun gelecek nesillerini yetiştirdiği ve bir anlamda geleceği inşa ettiği düşünüldüğünde eğitimde çağdaş gelişmelerin, uygulama ve deneyimlerin takip edilmesi önemlidir. Tarihsel süreç içerisinde ülkemizde eğitim ile ilgili alınan kararlar ve uygulamaların çoğu zaman ideolojik ve demokratik olmayan yaklaşımlarla gerçekleştiği görülmektedir. Eğitimle ilgili kararların, toplumsal talep ve ihtiyaçlarla çatışmaması, demokratik ve katılımcı bir yolla alınması gerekir. Demokratik yollarla iktidara gelmiş bir hükümet döneminde, ülkenin hemen hemen her alanda normalleşme yaşadığı bir süreçte eğitimle ilgili sorunların çözülmesi adına atılan bir takım adımları ve bu çerçevede bu kanun değişikliği önerisini olumlu bir gelişme olarak görmekteyiz.

Bu çerçevede kanun teklifinde ifade edilen zorunlu ve kesintisiz eğitimin, kesintili veya kademeli olarak uygulanmasına dönük değişiklik niyeti, büyük bir toplumsal talebe karşılık geldiğinden dolayı, oldukça olumlu bir adımdır. Zorunlu eğitimin kademeli olarak 8 yıldan 12 yıla çıkarılacak olması gençlerimizin daha fazla eğitim almasına fırsat vermesi ve Türkiye'nin 2023 vizyonu ile uyumlu olması açısından da olumlu bir gelişmedir. Üniversiteye girişte katsayı engelini kaldırarak eğitimde fırsat eşitliğine imkan veren düzenleme de ayrıca takdire şayandır.

Kesintisiz eğitimin, kesintili hale getirilmesi yönünde ciddi pedagojik gerekçeler vardır. Çağdaş ülkelerde de 1.-8. sınıf öğrencileri aynı okulda/mekânda eğitim görmemektedirler. Örneğin, G-8 ülkelerinin tamamında 8 yıllık ve kesintisiz bir eğitim bulunmamaktadır. İlköğretim ilk kademe öğrencileri ile ikinci kademe öğrencilerinin bilişsel gelişimleri farklıdır. Ayrıca kesintisiz sekiz yıllık eğitimin ilk kademedен sonra tercihlere imkan vermemesi demokratik ve çoğulcu eğitim anlayışı bakımından da sorgulanabilir bir uygulamadır. Demokratik eğitimin esası katılımcılığa ve farklı tercihlere imkan vermesidir.

Üniversite öncesi eğitimin kademeli olması dünyadaki gelişmeler ile uyumludur. Bu konuda kamuoyunda ve medyada eğitimin dünyada kademeli olmadığına yönelik görüşler tamamen maksatlardır. Konuyla ilgili olarak UNESCO'nun en kapsamlı ISCED 2011 raporuna bakmak yeterlidir. ISCED, UNESCO'ya bağlı uluslararası eğitimde sınıflandırma standartlarını belirleyen kuruştur. Bu raporda üniversite öncesi eğitim dört kademeye ayrılmaktadır. Birinci kademe 4-6 yıl arasında değişmektedir. Sonraki kademeler ise ülkelere göre iki-dört yıl arasında kademelendirilmektedir.

Toplumsal taleplere cevap veren, eğitimde normalleşmeyi öngören, esneklik ve seçme fırsatı veren ve zorunlu eğitim süresini 8 yıldan 12 yıla çıkarmayı hedefleyen bu kanun teklifini olumlu bulmakla birlikte kanunlaşma sürecinde aşağıdaki hususların dikkate alınmasının faydalı olacağını düşünmekteyiz:

1. Yeni kademelendirme sistemi ile öğrencilere temel eğitim becerileri yanında ilgi ve yeteneklerine göre farklı seçmeli ders paketleri ve ortaokul düzeyinde farklı okul türleri öngörülmesi son derece doğru bir yaklaşımdır. Kamuoyunda eğitimin kesintili hale getirilmesi, farklı okul türleri ve seçmeli derslerin temel eğitimi sekteye uğratacağı ve zaten sorunlu olan temel eğitimde bir gerilemeye neden olacağına dair düşünce doğru değildir. Çünkü seçmeli dersler veya farklı okul türleri temel eğitimi ihmal ederek bir program uygulamayı öngörmemektedir. Bilakis temel eğitim yanında öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına ve velilerin taleplerine cevap vermeyi amaçlayan bir seçenektir. Bunun da eğitimde motivasyonu ve kaliteyi sağlama potansiyeli oldukça yüksektir. En azından öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına imkan sağlamayan mevcut uygulamadan daha iyi bir seçenek olduğu açıktır.

2. Kanun teklifinden sonra dile getirilen eleştirilerden bir tanesi erken yaşta mesleki yönlendirme ile ilgili konudur. Geline nokta itibariyle kanunda özellikle birinci kademedan sonra bağlayıcılığı olan bir yönlendirmeden bahsedilmemekte, aksine öğrencilere farklı meslekler hakkında bilgilendirme ve rehberlik yapılması önerilmektedir. Burada öğrencilere rehberlik yapılması yanında eğitim hayatı boyunca yatay ve dikey mobiliteye imkan sağlanmasına öncelik verilmelidir. Bu durumda öğrencilerin ilgi ve tercihlerinde bir farklılaşma olduğunda bunları değiştirebilmesinin önü açılmış olacaktır.

3. Türkiye’de uzun yıllardır erken yaşlarda örgün ve yaygın eğitimde din eğitim ve öğretiminin meşruiyeti konusunda ciddi önyargılar vardır. Erken yaşlarda eğitimin önemli olduğu hususu din eğitimi ve öğretimi için de geçerlidir. Hatta kişilik gelişiminin en fazla olduğu çocukluğun ilk yılları eğitim açısından ayrı bir öneme sahiptir. Dünyada okullarda din dersine yer veren gelişmiş ülkelerin tamamına yakınında din eğitimi ve öğretimi zorunlu eğitimin ilk yıllarında başlamaktadır. Dini bilinç ve kimlik oluşturacak ve dengeli bir dindarlık gerçekleştirecek din eğitimi ve öğretiminin etkili olarak verileceği yaş dilimi çocukluğun ilk yıllarıdır. Yeni eğitim yasası vesilesiyle şu hususlarda değişiklik yapılması son derece önemlidir:

a. İlkokul, yeni eğitim kanunu ile dört yıla inmektedir. Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi mevcut duruma göre yalnızca 4. Sınıfta kalmaktadır. Yeni kanunla birlikte Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin ilkökul 1. Sınıftan Lise son sınıfa kadar içeriği yeniden düzenlenmek suretiyle zorunlu olarak okutulması sağlanmalıdır.

b. Anayasa’nın 24. Maddesinde yer alan ve günümüze kadar işlevsellik kazandırılmamış olan isteğe bağlı din eğitim ve öğretimine, örgün eğitimin bütün kademelerinde imkan sağlanmalıdır. Bu çerçevede “İslam Din Eğitimi”ne yönelik seçimli ders paketleri ile böyle bir eğitimin alınabilmesinin önü açılmalı ve bu uygulama çoğulcu bir bakış açısıyla farklı din ve inanç gruplarını kuşatacak şekilde onlara da kendi din ve inançlarına göre eğitim alabilme olanağı vermelidir.

Yeni Anayasa'da Dini Kurumlar, Din Eğitimi ve Öğretimi

YENİ ANAYASA'DA DİNİ KURUMLAR, DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

Türkiye'nin Cumhuriyet Tarihi boyunca değişik zamanlarda anayasa değişikliklerine gittiğini ve bu yönüyle bir tecrübe birikimine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yaklaşık otuz yıldır uygulamada olan 1982 Anayasası, olağanüstü koşullarda hazırlandığı, demokrasi, insan hakları, özgürlükler vb. alanlarda günümüz ihtiyaçlarını karşılamadığı gerekçesiyle sürekli eleştirilmektedir. Mevcut Anayasa 1982'den günümüze kadar farklı hükümetler döneminde çeşitli değişikliklere uğramış olmasına rağmen yeni bir anayasa gereksinimi hala devam etmektedir. Dünyada son yıllardaki anayasal gelişmeler ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum süreci dikkate alındığında yeni anayasa gereksiniminin daha açık bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda devletin belli dönemlerde daha önce yürürlüğe koyduğu anayasayı, dünyadaki gelişmeler ve ülke ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmesi veya yenilemesi son derece doğal bir durumdur.

Türkiye'nin yeni bir anayasa hazırlama sürecinde olduğu bu günlerde toplumun farklı kesimleri, sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları, siyasi partiler kendi talep ve beklentilerini dile getirmeye başlamış ve bu konuda taslak anayasa ve raporlar yayınlamışlardır. Bu süreçte özellikle sivil toplum örgütlerinin kendi uzmanlık alanlarındaki değerlendirmelerinin siyasi irade tarafından dikkate alınmasının son derece önemli olduğunu düşünüyoruz. Ensar Vakfı, uzun yıllardan beri Türkiye'deki örgün ve yaygın din eğitim ve hizmetleri konusunda çalışmalar yapmaktadır. Bu nedenle yeni anayasa çalışmalarına uzman olduğu "Dini Kurumlar bağlamında Diyanet ve Din Eğitimi ve Öğretimi" konusunda katkı yapmayı bir vazife olarak görmektedir.

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Türkiye’de uzun yıllardan beri tartışılan en önemli konulardan birisi din-devlet ilişkileri ve bu tartışmaların merkezinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı’dır. Bu tartışmalarda Diyanet’in lağvedilmesi, din işlerinin cemaatlere bırakılması, Diyanet’in özerk bir yapıya kavuşturulması, tüm din ve inançları temsil etmesi gibi teklifler kimi zaman dile getirilmektedir. Kamuoyundaki bu tartışmalarda çoğu zaman Türkiye’nin yaşadığı tarihsel tecrübe ve sosyal gerçekliğin ortaya koyduğu din-devlet ilişkisi modeli göz ardı edilmekte ve bunun sonucu olarak Diyanet’le ilgili teklif ve öneriler makul bir zemine oturmamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, Anayasa’da ve kuruluş kanununda belirtildiği üzere, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanunda kendisine verilen “İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek” görevlerini yerine getirmektedir. Diyanet’in toplumda sağlıklı bir din anlayışının gelişmesine, din hizmetlerinin kamu düzenini bozmayacak şekilde yerine getirilmesine, toplumsal birlik ve bütünlüğe, barış ve huzura önemli katkılar sunduğu inkâr edilemez bir gerçektir. İcra ettiği bu fonksiyon nedeniyle bugün Diyanet, devlet ve toplum için vazgeçilmesi zor bir kurum özelliği taşımaktadır. Nitekim Diyanet üzerine yapılan araştırmalarda ve taslak anayasa önerilerinde Diyanet gibi bir kurumun kaldırılması fikri karşılık bulmamaktadır. Diyanet’in devlet ve toplum nezdindeki ehemmiyeti elbette ki onun sorunsuz bir kurum olduğunu göstermez. Bu yönüyle Diyanet’le ilgili tekliflerde üstlendiği misyon ve yerine getirdiği işlevlerin göz ardı edilmeden ele alınmasına paralel olarak çeşitli düzenlemelerin yapılması pekala mümkündür.

Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili yapısal önerilerin, Türkiye’nin tarihsel deneyimi bağlamında ele alınması kritik bir nokta olarak gözükmektedir. Örneğin; Diyanet’in kaldırılması ve üstlendiği hizmetlerin tarikatlara ve dini gruplara bırakılması talebi, özgürlükçü bir bakış açısını yansıtır gibi gözüke de Türkiye açısından sosyal alanda karşılığı bulunmadığı için gerçekçi olmaktan uzak, riskleri olan bir seçenektir. Devletin dini kurumlar ve din eğitimi üzerinde etkinliğinin olmadığı Afganistan, Pakistan vb. ülkelerde dini hayatta yaşanan kaotik durum unutulmamalıdır. Diyanet’le ilgili tartışmalar bağlamında dile getirilen farklı dini grup ve tarikatların tüzel kişilik olarak tanınması ve kendi yapılanmalarına yasal olarak kavuşması görüşü de özellikle tekke ve zaviyeler kanunu bağlamında ele alınmayı gerektirmektedir.

Bu nedenle yeni Anayasa bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı’nın anayasal bir kurum olarak muhafaza edilmesi son derece önemlidir. Bununla birlikte kurumsal yapı olarak görevlerini mevzuat çerçevesinde özgürce yapmasına mani olmayacak şekilde düzenlenmesine özen gösterilmelidir. Söz konusu düzenleme sürecinde, toplumun farklı kesimlerinin dile getirdikleri Diyanet’in daha kuşatıcı olması gerektiğine yönelik talepler elbette dikkate alınmalıdır.

DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

Anayasanın 24. maddesi din ve vicdan özgürlüğü ile birlikte din eğitim ve öğretimini de düzenlemektedir. Bu madde din eğitim ve öğretimi açısından üç temel unsuru içermektedir:

1. Din eğitimi ve öğretiminin devletin denetim ve gözetimi altında yapılması,
2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersinin ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulması,
3. DKAB dersi dışındaki din eğitim ve öğretiminin isteğe bağlı olması.

Yeni anayasa sürecinde 24. madde ile ilgili tartışmaların yoğunlaştığı konu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu olmasıdır. Kamuoyunda bunun din ve vicdan özgürlüğü, AİHM kararları, AB ülkelerindeki uygulamalara aykırı olduğu yönünde bir kanı bulunmaktadır. Bu konuların sağlıklı ve doğru analiz edilmesi gerekir. UNESCO raporuna göre dünyada din öğretimine atfedilen önem ve geçmişe göre okullarda din öğretimine yer veren ülke sayısı gittikçe artmaktadır. Daha önce okullarda din dersleri ile ilgilenmeyen Avrupa Konseyi, kültürlerarası eğitimin bir boyutu olarak din öğretimi konusunu da çalışmalarına dâhil etmiştir. AGİT'in 2007'de hazırlamış olduğu ve okullarda din öğretimi konusunu farklı açılardan inceleyen Toledo Raporu da bu konuda ayrıca zikredilmelidir. Avrupa Konseyi ve AGİT'in raporlarında okullarda din öğretimine ilişkin temel ilke olarak zorunlu olup olmamasından ziyade bilgi merkezli ve çoğulcu, demokrasiyi ve insan haklarını dikkate alan bir içeriğe sahip olmasına vurgu yapılmaktadır.

Kamuoyundaki "AB'nin okullarda din dersinin zorunlu olmaktan çıkarılmasını istediği" kanısı da doğru değildir. Çünkü AB müktesebatı incelendiğinde din eğitimi ve öğretimi ile ilgili hukuki bir düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Bu konu her üye ülkenin kendi tarihsel, siyasal ve toplumsal yapısına ve din-devlet ilişkisine göre farklılaşmaktadır. Bu nedenle okullarda DKAB'nin zorunlu olmasının kaldırılması ile Türkiye'nin AB'ye tam üyelik vizyonu arasında bir ilişki yoktur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Alevi bir vatandaşın şikâyeti üzerine 2007'de Türkiye ile ilgili verdiği karar incelendiğinde de, dersin yeterince objektif, eleştirel ve çoğulcu olmadığı ifade edildiği görülmektedir. Mahkeme kararında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu olmasının sözleşmeye aykırı olduğuna dair bir hüküm bulunmamaktadır. Nitekim Türkiye bu karar çerçevesinde ilköğretim ve ortaöğretim DKAB öğretim programlarında Alevilik konusuna yer vermiş ve yeni program 2011 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararının dersin zorunlu olmaktan çıkarılması gerektiğine gerekçe olarak kullanılmak istenmesi gerçeği yansıtmamaktadır. Benzer bir şekilde 2007 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Norveç'teki zorunlu din dersine yönelik verdiği karar sonrasında Norveç hükümeti de ders programlarını değiştirmiştir.

Yaklaşık otuz yıldır var olan DKAB deneyimi Türkiye'deki mezhepsel ve ideolojik ayrışmaların azalmasına yardımcı olmuş, hoşgörü ve uzlaşma kültürünün gelişimine katkı sağlamıştır. Bu da toplumsal birlik ve bütünlük açısından son derece önemli bir kazanım olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'de yapılan saha çalışmaları da okullardaki zorunlu DKAB dersinin halkın büyük çoğunluğu tarafından onaylandığını göstermektedir.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında din eğitimi ve öğretimini düzenleyen 1982 Anayasasının 24. maddesinin Türkiye'nin ihtiyaçlarına halen uygun olduğu görülmektedir. Ancak 24. maddede geçen *"14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla"* ibaresi tekrar niteliği taşıdığından dolayı bu ibarenin kaldırılması isabetli bir karar olacaktır.

Ayrıca 24. maddenin başlangıcında ifade edilen din ve vicdan hürriyetinin kapsamının daha belirgin hale getirilmesi faydalı olacaktır. Özellikle bu fıkra özgürlükler konusunda *"kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz"* ifadesinde cümlelerin olumsuzdan kurulması din ve vicdan özgürlüğü açısından kısıtlayıcı şekilde yorumlara neden olabilir. Bu nedenle 24. maddenin başlangıcındaki din ve vicdan özgürlüğü bölümünün Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin din özgürlüğünü düzenleyen 9. maddesine göre şu şekilde düzenlenmesi isabetli olacaktır:

"Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir."

Bunun yanında 24. maddede yer alan ancak uygulanma imkânı henüz gerçekleşmemiş olan ve anayasa değişikliği gerektirmeyen isteğe bağlı din eğitimi DKAB derslerine ilave olarak işlerlik kazandırılması ve farklı inanç gruplarının din eğitimi almalarına zemin hazırlanması da olumlu bir adım olacaktır. Türkiye'nin tarihsel tecrübesi ve sosyal ihtiyaçları ışığında isteğe bağlı din eğitiminin eşitlik ilkesi gözetilerek örgün eğitim sistemi içerisinde okullarda, velilerin tercihleri de göz önünde bulundurularak, pedagojik formasyon sahibi öğretmenler tarafından verilmesi ve devlet tarafından finanse edilmesi uygun olacaktır.

İsteğe Bağlı Din Eğitimi

İsteğe Bağlı Din Eğitimi

Türkiye’de din eğitimiyle ilgili bir düzenlemede bulunurken, sadece bu eğitime muhatap olmak istemeyen vatandaşların şikâyetleri doğrultusunda değil, din eğitimi talebi olan ve bunu yeterli düzeyde alamadığını düşünen vatandaşların istekleri doğrultusunda da konu değerlendirilmelidir. Bu iki mesele birlikte ele alınıp uyumlu bir şekilde değerlendirilmezse bu konuda tartışmaların bitmesi ve tarafların memnun olduğu bir çözümün bulunması zor gözükmektedir.

Giriş

Türkiye ve dünya çok hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir süreçten geçmektedir. Ülkemiz bu süreçte almış olduğu kararlar ve ortaya koymuş olduğu uygulamalar bakımından hem kendi geleceğini sağlıklı ve doğru bir zemine kavuşturma hem de dünyada bu alanlarda yaşanan alt-üst oluşlara bir ufuk genişliği sağlama imkânına sahip bulunuyor. Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi olarak, Türkiye’nin yaşadığı tecrübelerle de dayanarak yaşanan değişim ve dönüşümlerin sağlıklı bir zemine kavuşabilmesi için din meselesinin ve özellikle de din eğitimi meselesinin bütünlüklü, tutarlı ve gerçekçi bir çözüme kavuşturulması gerektiğini düşünüyoruz.

Din Eğitimi, Türkiye’de üzerinde en fazla konuşulan, tartışılan konulardan biridir. Çünkü Türkiye’de din eğitimi sadece bir eğitim meselesi olarak ele alınamayacak genişlikte bir problem alanına sahiptir. Bu nedenle de pek çok kişinin doğrudan ilgilendiği bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet’in kuruluşundan beri siyasi iktidarların tümü konuya kayıtsız kalmamış, kendi anlayış ve görüşüne göre konuyu siyasi alana çekerek ele almaya çalışmışlardır. Bu yaklaşımlardan bazılarında tümüyle din eğitimi tasfiye etmeye yönelik yaklaşım sergilenirken, bazılarında kısmi olarak din eğitime imkân veren düzenlemelerin varlığından söz edebiliriz. Dolayısıyla siyasi mücadelelerin, çoğu zaman, bu konu üzerinden yürütüldüğünü ve konunun bu yüzden sağlıklı ve gerçekçi bir çözüme kavuşturulmadığını söyleyebiliriz.

Türkiye’de din eğitimiyle ilgili bir düzenlemede bulunurken, sadece bu eğitime muhatap olmak istemeyen vatandaşların şikâyetleri doğrultusunda değil, din eğitimi talebi olan ve bunu yeterli düzeyde alamadığını düşünen vatandaşların istekleri doğrultusunda da konu değerlendirilmelidir. Bu iki mesele birlikte ele alınıp uyumlu bir şekilde değerlendirilmezse bu konuda tartışmaların bitmesi ve tarafların memnun olduğu bir çözümün bulunması zor gözükmektedir.

Problem

Türkiye’de din eğitimiyle ilgili tartışma alanında nispeten yeni olan “okullarda isteğe bağlı din dersi verilip verilemeyeceği” meselesi, ilk olarak 28 Şubat sürecinde ve sekiz yıllık kesintisiz eğitim tartışmaları sırasında, ardından 2007 yılındaki Anayasa değişikliği tartışmaları çerçevesinde ve son olarak da Alevi Çalıştayları esnasında gündeme gelmiştir. En son olarak Kasım 2010’da düzenlenen 18. Milli Eğitim Şurası kararları arasında isteğe bağlı din eğitimi konusunu görmekteyiz.

1982 Anayasa’sında zikredildiği üzere okullarda “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” zorunlu bir ders olarak okutulmaktadır.

Konunun gündeme gelmesinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DKAB) dersine yönelik eleştiriler birinci planda gelmektedir. Bilindiği gibi hâlihazırda Türkiye’de 1982 Anayasa’sında zikredildiği üzere okullarda “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” zorunlu bir ders olarak okutulmaktadır. Bu ders, din kültürü kazandırma amacıyla olmakla birlikte İslâm dini yoğunluklu bir içeriğe sahip olması sebebiyle eleştirilmekte, düşünce özgürlüğü ve insan haklarına aykırı olarak yorumlanmaktadır. Bu sebeple DKAB dersi ulusal ve uluslar arası mahkemelerde dava konusu olmuştur. Dersin kaldırılması yahut içeriğinin İslâm ile ilgili muhtevası azaltılarak bir kültür dersi olarak düzenlenmesi durumunda ise din eğitimi konusunda bir boşluk doğmakta ve din eğitimi almak isteyenler için isteğe bağlı din dersi gündeme gelmektedir.

Okullarda isteğe bağlı din eğitimi konusu 2010 senesi içerisinde geniş katılımlı toplantılarda bir öneri olarak ilk defa ciddi anlamda gündeme gelmiş; gerek 18. Milli Eğitim Şurası kararlarında, gerekse Alevi Çalıştayları’nın ön raporunda isteğe bağlı din eğitimi uygulanabilir bir model olarak ele alınmıştır. 1-5 Kasım 2010 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirilen 18. Milli Eğitim Şurası’nda isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili alınan karar şöyledir:

“Anayasa’nın 24. maddesinin (ilgili) hükmü gereğince isteyen anne ve babaların çocuklarının ahlâki ve manevi değerlerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla seçmeli din eğitimi verilebilmesi için düzenlemeler yapılmalıdır.”

Konunun kamuoyunda da destek bulması bunun nasıl uygulanacağı üzerinde politikalar üretilmesini gerekli kılmaktadır.

“Din Eğitimi” mi, “Din Öğretimi” mi?

Din eğitimi ve din dersleriyle ilgili bir tartışma yürütürken öncelikle kavramsal bazı belirlemeleri yapmak gerekiyor. Bazı Avrupa ülkelerinden ve Amerika’dan farklı olarak Türkiye’de “din eğitimi” ile “din öğretimi” kavramları arasında bir ayırım yapılması¹ Cumhuriyet’in öncesindeki eğitim reformlarına kadar götürülebilir. “Eğitim”in sadece teknik düzeyde olmayıp, millî-manevî değerleri de kapsayarak bir kişilik oluşturma süreci

olduğu düşüncesi Ziya Gökalp'i, eğitim ile öğretim arasında fark gözetten bir kavramsallaştırmaya götürmüştü. Eğitim ve öğretim kavramları arasındaki anlam ayrışması, din dersleri söz konusu olduğunda daha belirgin bir hal almaktadır. Laik Türkiye'de din derslerinin okullarda yer alıp alamayacağıyla ilgili 1940'lı yıllardaki tartışmalarda bunun eğitim değil, ancak öğretim boyutuyla mümkün olabileceği dile getirilmiş; uygulamayı dışarıda bırakarak salt bilgi düzeyinde bir öğrenmeyi ifade ettiği düşünüldüğünden "din öğretimi" ifadesi tercih edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 1961'de Din Eğitimi Daire Başkanlığı adıyla kurulan, 1964'te genel müdürlüğe dönüştürülen, okullardaki din dersleri ve İmam-Hatip Liselerinden sorumlu birimin ismi, bu tartışmalarla ilişkili olarak 1983'de Din Öğretimi Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Bu tarih, okullardaki din derslerinin isminin "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi" olarak yeniden düzenlendiği döneme de tekabül etmektedir.

Bu kavramlar arasındaki fark Türkiye'de gerek hukuki dava konusu olan DKAB dersleri, gerekse isteğe bağlı din dersleri ele alınırken önem arz etmektedir. Okullarda din derslerini düzenleyen Anayasamızın ilgili maddesinde de söz konusu ayırım özenle muhafaza edilmiştir. Anayasanın 24. maddesi 4. fıkrada konu şu şekilde düzenlenmektedir:

"Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır."

24. madde din eğitimi ve öğretimi arasında ayırım yaparak bunlar içerisinde "din öğretimi"nin zorunluluğunu ifade etmekte, din eğitimini ise isteğe bağlı (yetişkinlerin kendi isteğine, küçüklerin de velisinin iznine bağlı) olarak düzenlemektedir. Din kültürü öğretiminin zorunlu olup, din eğitiminin kişinin isteğine bırakılması çeşitli Avrupa ülkelerindeki uygulamalarla da benzeşmektedir.² Avrupa'daki örneklerinde zorunlu olan din öğretiminde, din olgusu ve öğrencinin içinde yaşadığı coğrafyanın dini kültürü hakkında bilgi verilir. İsteğe bağlı din eğitiminde ise öğrencinin bağlı olduğu dinin veya mezhebin temel inançları ve geleneğinin bilgisi kadar, bunların bireysel tecrübesini ve pratiğini de kazandırmak amaçlanır. Yani kişide kişilik ve kimlik düzeyinde bir dindarlık gelişimi de hedef alınır.³

Anayasa'nın ilgili maddesi genel olarak din eğitim ve öğretimi ile ilgili üç unsura sahip olarak yorumlanır. İlki, din eğitiminin devletin gözetim ve denetiminde olması, ikinci olarak "din kültürü ve ahlâk öğretimi"nin

Eğitim ve öğretim kavramları arasındaki anlam ayrışması, din dersleri söz konusu olduğunda daha belirgin bir hal almaktadır. Laik Türkiye'de din derslerinin okullarda yer alıp alamayacağıyla ilgili 1940'lı yıllardaki tartışmalarda bunun eğitim değil, ancak öğretim boyutuyla mümkün olabileceği dile getirilmiş; uygulamayı dışarıda bırakarak salt bilgi düzeyinde bir öğrenmeyi ifade ettiği düşünüldüğünden "din öğretimi" ifadesi tercih edilmiştir.

1 Avrupa'da bu kelimelere karşılık gelecek şekilde "confessional" ve "non-confessional (religious education)" terimleri kullanılmaktadır.

2 Bkz. Z. Kodolja & T. Bassler (2004). Religion and schooling in open society: A framework for informed dialogue. *Teaching for Tolerance, Respect and Recognition in Relation with Religion or Belief* (Oslo, 2-5 September 2004 - The Oslo Coalition on Freedom of Religion or Belief).

3 Halis Ayhan vd. (2004). *Din ve ahlâk eğitim öğretimine yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi.

zorunlu olması ve son olarak zorunlu bu ders dışında isteğe bağlı din eğitimi ve öğretimine müsaade edilmesidir. Türkiye’de isteğe bağlı din eğitimi konusu, Anayasada din eğitimi ve öğretimini düzenleyen bu bölüm çerçevesinde tartışılmaktadır. Anayasada işaret edilmekle birlikte mevcut örgün eğitim sistemi içerisinde isteğe bağlı din eğitiminin herhangi bir şekilde düzenlenmemiş olması, anne-babaların çocuklarını kendi inançları doğrultusunda eğitim-öğretim görmelerini sağlama haklarına hizmet edecek başka herhangi bir imkân bulunmaması sebebiyle Türkiye’de isteğe bağlı din eğitimi talepleri gündeme gelmektedir.

İsteğe bağlı din eğitiminin Anayasa’da belirtilmesine rağmen uygulama alanının düzenlenmemiş olması, mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersini bu konudaki tek kaynak haline getirmekte; fakat içeriğinde İslâm dini ağırlıklı söylemi açısından hem bu derse muhatap olmak istemeyenleri, hem de uygulamalı öğretim de dâhil olmak üzere gerçek anlamda din eğitimi talebi olanları tatmin etmekten uzak bulunmaktadır.

İsteğe Bağlı Din Eğitime Neden İhtiyaç Var?

İsteğe bağlı din eğitiminin temel gerekçesi Türkiye’deki mevcut örgün din eğitimi imkânlarının sınırlılığıdır.

Okullardaki DKAB dersini dışarıda tutacak olursak Türkiye’de din eğitimi imkânları; Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olan senelik Kur’an Kursları ve yaz döneminde çoğunlukla camilerde hizmet veren yaz kurslarıdır. 28 Şubat sürecinde yapılan düzenlemeler neticesinde Kur’an Kurslarına ilköğretimi bitirmiş yani 15 yaşını geçmiş öğrenciler, yaz kurslarına ise ilköğretim birinci kademeyi bitirmiş yani 12 yaşını geçmiş öğrenciler gidebilmektedir. Senelik Kur’an Kursuna devam eden bir öğrenci, genel eğitimden mahrum kalacağı için Kur’an Kursları çoğunlukla yetişkin bayanlara hizmet verir bir forma dönüşmüştür. Hali hazırda Kur’an Kursu öğrencilerinin % 74’ü 18 yaş ve yukarısı, % 91’i bayarlardan oluşmaktadır. İmam Hatip Liselerine de ilköğretimi tamamlamış öğrenciler gidebilmektedir.

Genel eğitim alanına yönelik en önemli örgün din öğretimi imkânı ilköğretim 4. sınıftan itibaren okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersidir. Gerçekte bu ders bir kültür dersi olarak tasarlanmıştır. Böyle olmakla birlikte bir kültür dersi olmasının ötesinde bazı yönlerden din eğitimi de kapsayacak şekilde verilmesi -laiklik ilkesine ve dini özgürlüğe aykırı olduğu gerekçesiyle- eleştiri konusudur. Bu eleştiriler doğrultusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararına da konu olan DKAB dersiyle ilgili yeni bir tasarrufla bulunulması gereği artık daha çok kendisini hissettirmektedir.

Bu tasarruf dersin statüsünü yahut muhtevasını değiştirmek yönünde olabilir. Muhtemel seçeneklerden ilkinde göre DKAB dersinin zorunlu değil, seçmeli veya isteğe bağlı olması durumunda, okullarda kültürel anlamda din konusunda bilgi sahibi olmak mümkün olmayacaktır. Diğer seçenek dersin, ismine uygun şekilde – genel olarak İslam ve diğer dinler hakkında bilgi veren- bir kültür dersi haline getirilmesini gerektirir. Bu durumda örgün

anlamda din eğitimi almak konusundaki boşluk daha belirgin hale gelecek, din eğitimi için yeni bir imkân sunmak gereği oluşacaktır. Okullarda isteğe bağlı din dersi de bu noktada bir öneri olarak ortaya çıkmaktadır. Aşağıda bu iki seçenek değerlendirilmektedir.

UNESCO'nun 2002'de yaptığı araştırmaya göre araştırmaya cevap veren 142 ülkenin 73'ünde okullarda din dersi bulunmaktadır. Uluslararası düzeyde günümüzde kapsayıcı olmaya özen göstermesi koşuluyla okullarda din dersinin olması yönünde pozitif bir eğilimin olduğu rahatlıkla söylenebilir.

İsteğe Bağlı Din Eğitimi, Din Kültürü Dersinin Alternatifi mi?

Günümüz modern toplumlarının hemen hemen tamamında din derslerine okullarda -ister eğitim, ister öğretim düzeyinde olsun- yer verilmektedir. UNESCO'nun 2002'de yaptığı araştırmaya göre araştırmaya cevap veren 142 ülkenin 73'ünde okullarda din dersi bulunmaktadır.⁴ Uluslararası düzeyde günümüzde kapsayıcı olmaya özen göstermesi koşuluyla okullarda din dersinin olması yönünde pozitif bir eğilimin olduğu rahatlıkla söylenebilir. "Toledo Din Hakkında Öğrenme Raporu" da dinler hakkında objektif bir öğretim olması koşuluyla okullarda zorunlu din dersinin inanç özgürlüğüne ters olmadığını söylemektedir. Okullarda din hakkında öğretimin gerekliliği konusunda bir bilincin dünya çapında mevcut olduğu görülmektedir.

Bu yaygın tercihin gerisindeki önemli bir etken, toplumu din konusunda bilgilendirmektir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin mevcudiyetinin temel gerekçesi de budur.

Zorunlu öğretim herkes tarafından alınmaktadır ve bu ortak bir din kültürünün oluşmasına katkı sağlamaktadır. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin zorunluluğu aynı ülkede yaşamaktan, aynı tarihi ve coğrafyayı paylaşmaktan doğan bir zorunluluktur. Din kültürü, tüm vatandaşlara belirli bir düzeyde ve toplumda mevcut inançları kuşatıcı bir şekilde okullarda verilmesi gereken bir bilgidir. Çünkü bu toplumun geleneklerini, toplumsal kurallarını ve buna bağlı olarak kişiler arası ilişkilerini belirleyen en önemli faktörden biri "din"dir. Sadece aynı din içerisindeki farklı oluşumlar arasında değil, farklı dinlerin bir arada yaşaması bakımından da din kültürü alanındaki tarihsel tecrübemiz bekli de en büyük mirasımızdan biridir. Bu kültürü zihninde çözümleyememiş bir birey, toplum içindeki kişisel ve toplumsal davranışları sağlıklı yorumlayamayacaktır. Tabii ki din kültürü öğretiminde dinlerin özel yorumları değil, genel kapsayıcı, objektif, eleştirel, bilgilendirmeye yönelik yaklaşım kullanılmalıdır.

Zorunlu DKAB dersinin içeriğinin yeniden ele alınıp, çokkültürlülüğü ve dinsel hoşgörüyü besleyici muhtevası güçlendirilerek muhafaza edilmesi daha doğru bir tercih olarak kendisini göstermektedir. Mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin devletin her dine ve mezhebe eşit uzaklıkta durduğu bir laiklik anlayışı temeline oturtulması mümkündür.

⁴ Bkz. Recep Kaymakcan (2006). Türkiye'de din eğitimi politikaları üzerine düşünceler. *EKEV Akademi Dergisi*, 10 (27), 21-36.

Zorunlu DKAB dersinin içeriğinin yeniden ele alınıp, çokkültürlülüğü ve dinsel hoşgörüyü besleyici muhtevası güçlendirilerek muhafaza edilmesi daha doğru bir tercih olarak kendisini göstermektedir. Mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin devletin her dine ve mezhebe eşit uzaklıkta durduğu bir laiklik anlayışı temeline oturtulması mümkündür.

DKAB dersinin mevcut uygulaması üzerinde teknik bir müdahale ile zorunluluk kaldırılarak Türkiye’de din eğitimiyle ilgili sorunun çözümü sağlanmış olmayacaktır. Din konulu bir dersin zorunlu olarak okutulmasının modern toplumlarda örnekleri olduğu gibi, bu durum Türkiye’de yanlış bir şekilde yorumlandığı üzere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kriterlerine aykırı değildir. Türkiye ile ilgili AIHM kararı, hukuki açıdan bu dersin zorunluluğunu problem olarak görmemekte, asıl problemin içeriğin çoğulcu, objektif ve eleştirel olma noktasında tam istenir bir yapıya sahip olmamasından kaynaklandığını belirtmektedir. Hatta AIHM’in bu alanda daha önce Norveç ile ilgili almış olduğu kararda da ne dersin zorunluluğuna değindiği, ne de içeriğinde uygulandığı toplumda çoğunluğun benimsediği dine daha fazla yer verilmesine müdahale ettiği görülmektedir. Sadece uygulanacak müfredatın çoğulculuk, objektiflik ve eleştirel olma özelliklerine sahip olması gerektiğine atıf yapılmaktadır.

Bu bakımdan zorunlu DKAB dersi ile okullarda isteğe bağlı din eğitimi birbirinin alternatifi değildir. Zorunlu DKAB dersi içeriği yenilenerek varlığını devam ettirmekle birlikte okullarda isteğe bağlı bir din eğitime yer verilebilir. Bu ikisinin muhtevası birbirinden ayrı olacaktır. İlki, dinler hakkında bilgi aktarımı amaçlı bir kültür dersidir. İkincisi ise din eğitimi almak isteyenler için sunulan tercihe bağlı bir imkândır.

Toplum içinde dini kültürel bir olgu olarak görenler olabileceği gibi, asgari bir düzeyde de olsa din eğitimi almak isteyen kesimlerin de olması tabii karşılanmalıdır. Din eğitime duyulan toplumsal ihtiyacı karşılamaya yönelik mekanizmaların geliştirilmiş olması, bireysel huzur ve toplumsal barış açısından elzemdir. Bu ihtiyacın tarihsel tecrübemiz ve Türk toplumunun yapısı gereği örgün öğretim içinde karşılanması doğru olacaktır.

DKAB dersi ile okullarda isteğe bağlı din eğitimi birbirinin alternatifi değildir. Zorunlu DKAB dersi içeriği yenilenerek varlığını devam ettirmekle birlikte okullarda isteğe bağlı bir din eğitime yer verilebilir. Bu ikisinin muhtevası birbirinden ayrı olacaktır. İlki, dinler hakkında bilgi aktarımı amaçlı bir kültür dersidir. İkincisi ise din eğitimi almak isteyenler için sunulan tercihe bağlı bir imkândır.

İsteğe Bağlı Din Eğitimi Nasıl Uygulanmalı?

- Bir Model Önerisi -

İsteğe bağlı din eğitimi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda uygulanmalı, pedagojik formasyon sahibi fakülte mezunlarınca verilmeli ve ücretsiz olmalıdır.

Türkiye'de din eğitiminin özel teşebbüsler tarafından kurulacak eğitim kurumlarında verilmesi için öncelikle Tevhid-i Tedrisat başta olmak üzere bir takım hukuki düzenlemelerin yapılması gerekir.

1. Okulda Olmalı

İsteğe bağlı din eğitimi ile ilgili en önemli husus, bunun okulda olup olmayacağı ile alakalıdır. Zira okulda olması, isteğe bağlı din eğitiminin devlet eliyle yürütülmesi anlamına gelirken, okul dışında olması, özel alana daha yaklaşmak anlamına gelmektedir. Din işlerinin devlet tarafından düzenlendiği ve yürütüldüğü Türkiye'de bu sistemin eğitime alanına yansımaları, din eğitiminin de devlet tarafından verilmesini doğurmuştur. İster Milli Eğitim Bakanlığı, ister Diyanet İşleri Başkanlığı kanalıyla olsun Türkiye'de din eğitimi vermek için devlet kurumları yetkilidir. Bugün Diyanet'in, din işlerinin, din eğitiminin devredilebileceği hukuken hak ve yetkileri tarif edilen bir "Müslüman cemaat"ten söz etmek mümkün değildir.⁵

Türkiye'de din eğitiminin özel teşebbüsler tarafından kurulacak eğitim kurumlarında verilmesi için öncelikle Tevhid-i Tedrisat başta olmak üzere birtakım hukuki düzenlemelerin yapılması gerekir. 4 Kasım 1950 tarihli "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" 1 numaralı Ek Protokolü'nün "Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde ana ve babanın bu eğitim ve öğretimi kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir." şeklindeki 2. maddesi ile ilgili olarak Türkiye, 3 Mart 1924 tarihli "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" hükümlerinin saklı tutulacağı şeklinde bir çekince koymuştur. Bu çekince din eğitimi özel alana açmama konusundadır. Bu durum, milli eğitim müfredatına bağlı okullar da dâhil olmak üzere, din eğitimi konusunda özel eğitim yapmaya imkân vermemektedir. Böyle bir imkân söz konusu olmadığı için devletten talep edilecek bir hak ile karşı karşıya kalmaktayız. Bu zamana kadar ki tecrübelerin gösterdiği netice devletin, üzerine aldığı bu hakkı karşılama konusunda isteksiz davranmış olduğudur. Din eğitimi resmi kanallar ile sınırlı tutan, denetim ve gözetim hakkının ötesinde belirleyiciliğe sahip bir sistemle karşı karşıya olduğumuz bir gerçektir. Bu zamana kadar halkın, devlet kurumları eliyle din eğitimi almaya açık ve yaygın bir itirazının bulunduğu da söylenemez.

⁵ İsmail Kara (2008). *Cumhuriyet Türkiye'sinde bir mesele olarak İslâm*. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

4 Kasım 1950 tarihli "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" 1 numaralı Ek Protokolü'nün "Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde ana ve babanın bu eğitim ve öğretimi kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir." şeklindeki 2. maddesi ile ilgili olarak Türkiye, 3 Mart 1924 tarihli "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" hükümlerinin saklı tutulacağı şeklinde bir çekince koymuştur. Bu çekince din eğitimi özel alana açmama konusundadır.

Laik devletin okullarında dinle ilgili herhangi bir eğitim bulunamayacağı gerekçesiyle bu işin devletin okullarının görevi olmadığını, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin de kaldırılması gerektiğini Türkiye’de bir kesim insan savunmaktadır. Laiklik dolayısıyla okulda din eğitime karşı çıkış, bilindiği üzere din eğitiminde cemaatlerin etkin olmasını savunuyor değildir; cemaatlerin faaliyetlerinin sınırlandırılması ve kontrol edilmesini de talep etmektedir. Din eğitimi yahut öğretiminin örgün eğitim sistemi içinde yeri olmadığı, insanların büyük oranda dinlerini ailede öğrendikleri savunusunun Türkiye’deki din eğitimi ihtiyacına yönelik ciddi bir öneride bulunmuyor olduğu ve bugün dünyada hiçbir ülkede geçerliliği olmadığı açıktır.

Din işlerinin devlet eliyle yürütüldüğü Türkiye’de, devlet tarafından din eğitimi ihtiyacını karşılayacak mekanizmalar oluşturulmadığında, bu eğitimin geleneksel usullerle fakat el yordamıyla, çoğu zaman gizli ve yetersiz imkânlarla giderilmeye çalışılması söz konusu olmakta ve istenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Toplumu birleştirici bir din eğitiminin isteyenlere devlet tarafından okullarda verilmesi, bunun sağlıklı ve kontrolsüz ortamlara bırakılmasından daha fazla tercihe yakındır. Sivil din eğitimi alanları Türkiye’de, Batı’da olduğu gibi özgür bir şekilde hareket edemediği gibi, cemaat yapılanmaları da Batı’da olduğu şekilde teşkilatlanmış değildir. Mevcut yapılanma içinde cemaatlere ve sivil organizasyonlara bırakılacak din eğitiminin, toplumun tümüne ulaşmama ve toplumda kamplaşmalara yol açma ihtimali bulunduğu gibi denetim sorunu, uygulanacak müfredat sorunu, öğretmenlerin kim olacağı sorunu ve finansman sorunu gibi sorunlarla da karşı karşıyadır. Kursların ücretli olması durumunda buna herkes güç yetiremeyecektir. Ücretsiz olur ve farklı çevreler tarafından finansmanı karşılanırsa din eğitiminin, siyasi veya sosyal başka beklentilerle ilişkilendirilmesinin önü açılmış olacaktır. Bütün bu sebeplerle Türkiye’nin tarihsel tecrübesi ve toplum yapısı gereği bu eğitim okulda verilmelidir. Okulda olmazsa din konusundaki ayrışma daha fazla olur.

Din işlerinin devlet eliyle yürütüldüğü Türkiye’de, devlet tarafından din eğitimi ihtiyacını karşılayacak mekanizmalar oluşturulmadığında, bu eğitimin geleneksel usullerle fakat el yordamıyla, çoğu zaman gizli ve yetersiz imkânlarla giderilmeye çalışılması söz konusu olmakta ve istenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

İsteğe bağlı eğitimin okulda değil, dini kurum ve mekânlarda (Cami, Kilise, Cemevi vb.) alınabileceği önerisini de burada değerlendirmek gerekir. Bu mekânlar ibadet ve toplanma kastıyla belirli bir fonksiyona sahiptir. Fakat okuldaki bir eğitimin alternatifi olarak görülemezler. İnsanların camiye veya bir başka ibadethaneye gidebiliyor olması, orada eğitim aldığı anlamına gelmez. Eğitim ve öğretim verme işi ise pedagojik formasyon gerektiren bir iştir. Bu önerinin en önemli muhatabı Diyanet İşleri Başkanlığı da –camiler ve Kur’an Kursları dâhil olmak üzere- fiziki imkânlar ve personel itibarıyla bu eğitimi verebilecek yapıda olmadığını ifade etmektedir.⁶

Konuyla ilgili tartışmalarda görüş bildiren eski Diyanet İşleri Başkanı da isteğe bağlı din eğitiminin Diyanet tarafından yürütülmesini gerekli görmemektedir. Verdikleri eğitimin sınırlılıklarına yaz Kur’an kurslarını örnek veren Bardakoğlu’nun bildirdiğine göre bu kurslara gelen öğrenci sayısı o yaştaki çocukların sayısının 9’da biri kadardır. Caminin uzak olması, servis imkânı bulunmaması, yaz tatilinde olunması gibi sebeplerle bu eğitim herkese ulaşamamaktadır. Dolayısıyla din eğitimi ihtiyacı Kur’an kursları yoluyla karşılanmış olmamaktadır. İsteğe bağlı din eğitimi için Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın işbirliği yapabileceği konusunda genel bir fikir birliği de gözlenmektedir.

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olması, devlet denetiminde ve güvencesinde sürmesi gibi, programın ve ders materyallerinin de bu alanla ilgili devlet birimi tarafından ilgili paydaşlarla işbirliği yapılarak hazırlanması mümkündür.

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olması, devlet denetiminde ve güvencesinde sürmesi gibi, programın ve ders materyallerinin de bu alanla ilgili devlet birimi tarafından ilgili paydaşlarla işbirliği yapılarak hazırlanması mümkündür. Bu hususta din işleriyle ilgili kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın fonksiyonu elbette dikkate alınmalıdır.

2. İsteğe Bağlı Olmalı

Bir dinin müntesibi olarak o dinin inanç-ibadet ahlâk prensiplerini öğrenmek amacıyla sunulan bir eğitim imkânından yararlanmak elbette isteğe bağlı olmalıdır. Doğal olarak bu dersin ölçme ve değerlendirme bakımından kriterleri farklı olacak, ders notu genel ortalamayı etkilemeyecektir.

Okullarda isteğe bağlı din eğitimi alanlar ile almayanlar arasında bir ayrım ve çatışma olup olmayacağı meselesi burada akla gelen bir soru olabilir. Din dersinin seçmeli olduğu 1982 yılına kadar olan dönemde dersi seçenlerle seçmeyenler arasında kimi yerlerde böyle bir kutuplaşmanın yaşandığı hatırlanmaktadır.

Her din mensubunun kendi dini geleneğiyle ilgili din dersini almasını öngören ülkelerde (Almanya gibi) bu ihtimale karşın dine karşı isteksizlik, kayıtsızlık, ilgili olmama anlamında pasif bir hoşgörüdense, her dinin ciddi ve eşit bir şekilde onaylandığı bir ortamda güçlü ve aktif bir hoşgörü tercih edilmektedir. Bu model, ancak dini geleneklerini iyi bilen kişinin, kendi

⁶ Ali Bardakoğlu (2007). Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kurulması ve din öğretiminin okullarda verilmesi Cumhuriyet’in önemli kazanımlarıdır (Röportaj: Z. Ş. Arslan), *Dem Dergi*, 2. İsteğe bağlı din eğitiminin nerede yapılabileceğinin uzmanlar tarafından daha fazla tartışılması gerektiğini söyleyen Bardakoğlu, bu konuda kendi sınırlılıklarına işaret etmekte ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kurumları ve personelinin bu işe uygun şekilde yapılandırılmaması olduğunu, kurumun böyle bir din eğitimi talebini karşılayacak insan kaynaklarına, mekâna, tecrübe birikimine sahip olmadığını, Milli Eğitim Bakanlığı’nın okullarının devrede olacağı iki kurumun işbirliğine dayalı bir yöntem bulunabileceğini söylemektedir.

Din eğitimi amacıyla okullara konulacak olan dersin “seçmeli” değil, “isteğe bağlı” olarak ifade edilmesi de daha doğru olacaktır. Zira bir ders “seçmeli” olunca öğrenciden o derste bir başarı beklenir, oysa “isteğe bağlı” olunca not ortalamasına girmez. Ayrıca seçmeli olan bir ders için alternatif diğer bir ders seçeneğinin olması söz konusudur. Konuyla ilgili tartışma sürecinde bu ayrıma dikkat etmek gerekir.

dininden yanlış, tek taraflı ve hoşgörüden uzak yorumlar çıkarmayacağı; dinini iyi öğrenen insanın başka dinden ve kültürden olan insanlarla dostluk kurma, onların inançlarını öğrenme ve karşılıklı anlayış ve işbirliği tesis etme gayreti içinde olacağı kabullerine dayanır. Din dersi programının hazırlanmasında başka dinleri ve kültürleri hoşgörü ile anlama yeteneği kazandırılmasına da önem verilir.⁷

Okulda isteğe bağlı din eğitiminin dinsel hoşgörüye daha iyi hizmet etmesi mümkündür. Bu konudaki endişeler, çözüm için makul bir adım atmaya mani olmamalıdır.

Din eğitimi amacıyla okullara konulacak olan dersin “seçmeli” değil, “isteğe bağlı” olarak ifade edilmesi de daha doğru olacaktır. Zira bir ders “seçmeli” olunca öğrenciden o derste bir başarı beklenir, oysa “isteğe bağlı” olunca not ortalamasına girmez. Ayrıca seçmeli olan bir ders için alternatif diğer bir ders seçeneğinin olması söz konusudur. Konuyla ilgili tartışma sürecinde bu ayrıma dikkat etmek gerekir.

3. Pedagojik Formasyona Sahip Öğretmenler Tarafından Verilmeli

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olmasının önemli gerekçelerinden biri bu eğitimi verecek kişilerin üniversite mezunu, pedagojik formasyona sahip öğretmenler olması gereğidir. Din eğitimi için okul dışındaki imkânların yetersizliği gibi, öğretmen imkânının yetersizliğinden de söz edilebilir. Üniversite mezunu öğretmenlerce okulda verilecek bir din eğitimine halkımızın teveccühü ve güveni daha fazla olacaktır. Bu çerçevede yeni bir uygulama olan bu ders için “din eğitimi öğretmeni” kadroları istihdam edilmelidir. Bu ders için kadrolu öğretmen olmayan yerlerde ise dersi verecek bilgi ve donanıma sahip DKAB öğretmenleri veya ücretli öğretmenler görev alabilirler.

Üniversite mezunu öğretmenlerce okulda verilecek bir din eğitimine halkımızın teveccühü ve güveni daha fazla olacaktır. Bu çerçevede yeni bir uygulama olan bu ders için “din eğitimi öğretmeni” kadroları istihdam edilmelidir.

4. Ücretsiz Olmalı

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olması bir anlamda, isteyen herkese ulaşabilecek ücretsiz bir eğitim hizmeti anlamına gelmektedir. Ders ücretinin bu eğitim talebinde bulunan öğrenci velisi tarafından karşılanması durumunda sadece parası olanın din eğitimi alması durumu söz konusu olacaktır. Ücretin

⁷ K. Ernest Nipkow (2003). Avrupa Birliği anlayışı çerçevesinde Almanya’da din eğitimi (çev: Ş.M.Gökdağ). *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyumu (28-30 Mart 2001) Bildiri ve Tartışmalar*, Ankara: MEB; Johannes Lähnemann (1997). *Almanya’da din eğitimi: Devlet, okul ve dini cemaatler işbirliği ile din öğretiminin temel esaslarının ve uygulama yönteminin belirlenmesi* (çev: A. Erdal). *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu (20-21 Kasım 1997) Bildirileri*, Ankara.

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olması bir anlamda, isteyen herkese ulaşabilecek ücretsiz bir eğitim hizmeti anlamına gelmektedir. Ders ücretinin bu eğitim talebinde bulunan öğrenci velisi tarafından karşılanması durumunda sadece parası olanın din eğitimi alması durumu söz konusu olacaktır. Ücretin vakıf, dernek gibi gönüllü kuruluşların desteği ile karşılanması durumunda ise finansmanı sağlayan grubun ders üzerinde etkinliği gündeme gelebilir. Bu da dersin okulda olmasıyla amaçlanan faydayı zedeler.

vakıf, dernek gibi gönüllü kuruluşların desteği ile karşılanması durumunda ise finansmanı sağlayan grubun ders üzerinde etkinliği gündeme gelebilir. Bu da dersin okulda olmasıyla amaçlanan faydayı zedeler. Türkiye’de din eğitiminin finansmanın devlet tarafından karşılanmasının ne derece önemli olduğu diğer Müslüman ülkelerin tecrübelerinden de anlaşılmaktadır.

Hem devletin uhdesine aldığı bu eğitimin ücretsiz olmasının bir gereği olarak, hem de bu konunun suiistimal edilmesini engellemek amacıyla dersin finansmanının devlet tarafından üstlenilmesi gerekir. Bu kapsamda isteğe bağlı din eğitimi verecek öğretmenlere devlet, mevcut mevzuat kapsamında bir ödeme takdir edebilir.

Farklı Din veya Mezheplerin Eğitimi Nasıl Olacak?

Nüfusu büyük bir oranda Müslüman olan Türkiye’de tahminlere göre sayıları 80.000 civarında olan Ermeni, Rum ve Yahudi cemaatlerine mensup gayr-i Müslimlerin din eğitimi hal-i hazırdaki uygulamada kendi kurumlarına bırakılmıştır. Türkiye Anayasası (madde 40) Lozan’da kabul edilen azınlık gruplarına kendi hesaplarına ilköğretim ve lise düzeyinde okul açıp kendi dilleri ve dinlerine dair eğitim yapmalarına olanak vermektedir. Süryani ve Protestan cemaatleri ise Lozan kapsamında bulunmadıklarından sadece kendi kiliselerinde legal karşılığı olmayan eğitim vermektedir.⁸ Gayr-i Müslimler talep etmeleri durumunda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinden muaf olabilmektedir.

Okulda isteğe bağlı din eğitimi imkânı gayr-Müslimler için de geçerli olmalıdır. Sözgelimi; Musevi vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bir ilde talep olursa onların istediği eğitimin de karşılanması gerekir. Diğer bir ifade ile isteğe bağlı Yahudilik din eğitimi dersi verilme fırsatı oluşturulacaktır. Derse öğretici bulunması konusunda da Yahudi cemaati ile işbirliği yapılır.

Farklı dini gelenekler için geçerli olabilecek bu husus, belirli şartlar doğrultusunda İslâm içindeki çoğulluk için de uygulanabilir. Örneğin, -mevcut DKAB dersine yönelik itirazlarda kendini gösterdiği üzere- Alevi vatandaşların kendi dini gelenekleri doğrultusunda din eğitimi talebi bulunmaktadır. Programı yine devlet tarafından hazırlanmak üzere okulda,

Okulda isteğe bağlı din eğitimi imkânı gayr-Müslimler için de geçerli olmalıdır. Sözgelimi; Musevi vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bir ilde talep olursa onların istediği eğitimin de karşılanması gerekir.

8 N. Kaya & C. Baldwin (2004). *Minorities in Turkey: Submission to the European Union and the Government of Turkey*. Minority Rights Group International.

Farklı dini gelenekler için geçerli olabilecek bu husus, belirli şartlar doğrultusunda İslâm içindeki çoğulluk için de uygulanabilir. Örneğin, -mevcut DKAB dersine yönelik itirazlarda kendini gösterdiği üzere- Alevi vatandaşların kendi dini gelenekleri doğrultusunda din eğitimi talebi bulunmaktadır. Programı yine devlet tarafından hazırlanmak üzere okulda, isteğe bağlı Alevilik dersi bulunabilir.

isteğe bağlı Alevilik dersi bulunabilir. Alevilik öğretimi için hali hazırda farklı branşlarda öğretmenlik mesleğini sürdürenler içinden bu eğitimi vermek isteyenlere yönelik bir hizmet içi eğitim programı düzenlenebilir. Bu eğitimi alan öğretmenlerin isteğe bağlı din eğitiminde istihdamı düşünülebilir.

Bu zamana kadarki tartışmalarda görüldüğü üzere isteğe bağlı din eğitiminin okullarda verilmesiyle ilgili en zor noktalardan birini Alevilik için ayrı bir ders bulunup bulunmayacağı meselesi oluşturmaktadır. Zira İslâm dini eğitimi için isteğe bağlı bir ders bulunurken, Alevilik için ayrı bir ders olması İslâm kapsamında bir yorum/tarikat olarak Alevilik ile benzer statüdeki diğer grupların taleplerine de kapı aralaması söz konusu olmaktadır. Bu mahzurlarına binaen okula mezhep merkezli/doktriner, eğitici karakterli din derslerini sokmaktansa DKAB dersinin, uluslar arası mahkemelerde şikâyet konusu olmayacak şekilde din eğitimi unsurlarından tamamen arındırılıp yoklukta eşit bir konumun sağlanması, Türkiye’de bu zamana kadar ertelenen din eğitimi talebine bir cevap sunmayacaktır.

Alevi vatandaşların mevcut DKAB dersine itiraz konusunda tavırları ortak olmakla birlikte, okulda Alevilik eğitimi konusundaki görüşlerinin farklılık arzettiğini görmekteyiz. Bir kısmı okulda isteğe bağlı bir eğitime sıcak bakarken, bir kısmı ise bunu kendi kurumlarında yapmak istemektedir.⁹

Aleviler için ayrı bir din dersi konulması, yahut Cem evlerinin ibadet yeri olarak kabulü ve finanse edilmesi, Aleviliğin Diyanet’te temsili, bu arada diğer tarikat ve cemaatlerin de benzer taleplerinin gündeme gelmesi meselelerinin Türkiye’nin bu zamana kadar ki din politikaları üzerine bir tartışmaya neden olduğu açıktır.

Dolayısıyla konu, çok daha geniş ve temel meselelerle ilişkilidir. Bu tartışmalar, din eğitimi talebinde bulunan çoğunluğun isteklerinin göz ardı edilmesine gerekçe oluşturamaz. Nihayetinde okulda sunulacak bu eğitim imkânından Aleviler de, Sünniler de isterlerse yararlanacaklardır. İstemeyenler, diğerlerinin bu eğitimden mahrum olmasını savunamazlar.

Okula mezhep merkezli/doktriner, eğitici karakterli din derslerini sokmaktansa DKAB dersinin, uluslar arası mahkemelerde şikâyet konusu olmayacak şekilde din eğitimi unsurlarından tamamen arındırılıp yoklukta eşit bir konumun sağlanması, Türkiye’de bu zamana kadar ertelenen din eğitimi talebine bir cevap sunmayacaktır.

9 Bkz. Z. Şeyma Arslan (2008). Türkiye’de isteğe bağlı din eğitimi tartışmaları. *Seküler Toplumlarda ve Laik Devletlerde Din Dersi Sempozyumu*. Goethe Institut & İstanbul Bilgi Üniversitesi AB Enstitüsü, İstanbul: 7-8 Kasım 2008.

İsteğe bağlı din eğitimi ile ilgili düzenleme yapılırken uluslar arası gelişmeler, din ve inanç özgürlüğü, çoğulcu demokrasi, halkın taleplerini göz önüne alma ve Türkiye'nin din eğitim ve öğretimi konusunda şu ana kadar yaşadığı tarihsel tecrübe birlikte değerlendirilmelidir.

Öneriler

Yukarıda detaylı olarak tartışılan ve bir ihtiyaç olarak hissedilen isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili düzenleme yapılırken uluslar arası gelişmeler, din ve inanç özgürlüğü, çoğulcu demokrasi, halkın taleplerini göz önüne alma ve Türkiye'nin din eğitim ve öğretimi konusunda şu ana kadar yaşadığı tarihsel tecrübe birlikte değerlendirilmelidir. Bu kapsamda 2011 siyasi seçimleri sonrası yeni bir anayasa hazırlama sürecinde gündeme gelecek önemli konulardan birisi olacağı düşünülen din eğitimi ve öğretimi hakkında Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi olarak şu önerilerde bulunmak istiyoruz:

1. Anayasanın din özgürlüğü ile din eğitim ve öğretimini düzenleyen 24. maddesi aynen muhafaza edilmelidir. İsteğe bağlı din eğitiminin uygulanması ile birlikte zorunlu olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, anayasadaki ruhuna uygun olarak daha fazla kültür dersi haline getirilerek din eğitimi içeren unsurlar (sure ezberleme vb.) programdan çıkarılmalıdır.
2. Anayasanın 24. maddesinde belirtilen isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili olarak 18. Milli Eğitim Şurası'nda alınan karar kapsamında uygulanmasına yönelik gerekli tedbirler alınmalıdır.
3. Din eğitimi isteğe bağlı olmalıdır. Talep eden belirli sayıda öğrenci (10 kişi gibi) olduğu takdirde bu ders açılmalıdır. İlk ve ortaöğretimin herhangi bir kademesinde okuyan öğrenciye kendisi için uygun olduğunu düşündüğü sınıfta veya sınıflarda isteğe bağlı din eğitimi dersi alma fırsatı verilmelidir.
4. Öğrencilere isteğe bağlı din eğitiminin verileceği yer konusunda okul içi ve dışı seçenekler birlikte değerlendirildiğinde bu dersin daha verimli, etkin ve gözetimin daha iyi sağlanması için okullarda verilmesi uygun olacaktır.
5. Farklı inanç grupları için ayrı olarak verilecek isteğe bağlı din eğitimi üniversite mezunu pedagojik formasyon almış öğretmenler tarafından verilmelidir.
6. İsteğe bağlı din eğitimi dersi herkes için ücretsiz olmalıdır. Derse giren öğretmenlerin ücreti Milli Eğitim Bakanlığı'nın mevcut mevzuatında yer alan ücretlendirmeler kapsamında karşılanmalıdır.
7. İsteğe bağlı din eğitimi politikası oluşturmak, uygulama esaslarını belirlemek, programlar, ders materyallerinin nasıl olacağı vb. konuları görüşmek üzere en geniş anlamda paydaşları içeren "İsteğe Bağlı Din Eğitimi Çalıştayları" Milli Eğitim Bakanlığı tarafından acilen toplanmalıdır.